

FANONGONONGO

5 'Epeleli 2024

**Hokohoko atu Tokanga Makehe 'a e Pangikē Pule' ki he Hikihiki 'a e Totongi Koloa
Fakalotofonua' 'i he'ene Tu'utu'uni Ngāue Fakapa'anga Fepueli 2024**

Kuo tuku atu 'e he Pangikē Pule Fakafonua 'o Tonga' 'a 'ene Fakamatala Tu'utu'uni Ngāue Fakapa'anga 'o Fepueli 2024 hili 'a hono tali 'e he Poate 'a e kau Talēkita'.

Na'e fetō'aki 'a e hikihiki 'i he totongi koloa fakalūkufua' 'i he ta'u kuo hili' ka kuo holo ki he peseti 'e 3.6 'i Fepueli 2024. Na'e pehē 'e Kovana Moeaki, "neongo 'a e holo 'a e totongi koloa', 'oku kei lahi pe 'a e faingamalie ke toe mā'olunga ange 'a e totongi koloa mei hikihiki e totongi e koloa fakalotofonua'". 'E kei tokangaekina pē 'e he Tu'utu'uni Ngāue Fakapa'anga 'o Fepueli 2024' 'a e hikihiki 'i he totongi koloa fakalotofonua': 'uluaki' ke ta'ota'ofi 'a e hikihiki 'a e totongi koloa' ke ma'ulalo pē 'i he peseti 'e 5 ke tauhi 'a e ma'uma'uluta faka'ekonōmika 'a e fonua', pea fengāue'aki vāofi ange mo e Pule'anga' ke holoki 'a e fa'unga totongi koloa' (high cost structure); pea ua', fakapapau'i 'a e malu 'a e tafa'aki fakapa'anga' mo faka'ai'ai 'a e nō ki he ngaahi sekitoa 'oku 'ikai ke lahi ha'anau faingamalie nō mei he ngaahi pangikē, mo tu'u laveangofua ki he feliuliuaki 'a e 'ea'."

Na'e makatu'unga 'a e ma'ulalo 'a e hikihiki e totongi koloa' 'i Fepueli 2024 mei he holo 'a e totongi lolo' pea mo e koloa me'akai fakalotofonua'. Na'e holo 'a e 'avalisi' 'a e hikihiki fakata'u 'a e totongi koloa fakalūkufua' ki he peseti 'e 6.4 'i Tisema 2023, ko e holo mei he peseti 'e 10.9 'i he 2022. 'Oku fakafuofua ke ma'ulalo ai pē 'a e hikihiki 'a e totongi koloa fakalūkufua' 'i he peseti 'e 5 ki he toenga 'o e ta'u 2024', tukukehe ha toe feliuliuaki 'i he totongi 'o e me'akai fakalotofonua' tupu mei he tu'u laveangofua 'a e fonua' ki he ngaahi fakatamaki fakaenatula', ngaahi fetōkehekehe 'aki 'i he fiema'u kau ngaue', hikihiki 'a e totongi lolo fakamamani lahi', pea mo e ngaahi pole kehe mei tu'apule'anga'.

Kuo holoki 'a e fakafuofua ki he tupu faka'ekonōmika 'a e fonua' mei he peseti 'e 2.6 ki he peseti 'e 2.2 'i he 2024', makatu'unga 'i he 'ikai ke ola lelei ange 'a e ngoue', vaotātaa' mo e toutai' pea pehē foki ki he tafa'aki fakatupu koloa'. 'Oku fiema'u ke tokoni'i 'a e tupu 'a e ngaahi pisinisi taautaha' 'a ia 'oku toe uesia 'e he tokosi'i ange 'a e kau ngāue 'oku nau ma'u e taukei ngāue 'oku fiema'u', pea 'oku toe kaunga foki eni ki he hikihiki 'a e totongi koloa'. 'Oku kei mā'olunga pē 'a e pa'anga talifaki 'i muli 'a e fonua' 'o fe'unga mo e \$891.4 miliona 'i he faka'osinga 'o Fepueli 2024, 'o fe'unga eni mo e māhina 'e 11.4 'o e koloa hū mai'.

'Oku tokoni 'a e tupu peseti 'e 6.4 'a e ngaahi nō kuo tali 'e he ngaahi pangikē' 'i he ta'u kakato ki Sanuali 2024' ki he tupu faka'ekonōmika' ka 'oku tokanga 'a e Pangikē Pule' ki he ma'olunga ange e kaka 'a e ngaahi nō palopalema' ki he peseti 12.1 mei he peseti 6.0 'i he vaha'a taimi tatau pea 'oku tokangaekina makehe 'a e tō kehekehe ko eni. 'Oku 'i he tukunga lelei pē 'a e ngaahi pangikē', makatu'unga 'i he kei ma'olunga pē 'a e sino'i pa'anga tefito (capital) pea mo e kei faingamālie lahi pē toenga 'enau pa'anga ngāue' ke nō atu ki tu'a'. 'E hokohoko atu pē 'a hono muimui'i ofi 'e he Pangikē Pule' 'a e ngaahi fakalalaka faka'ekonōmika fakalotofonua' mo e fakamāmani lahi', pea fakahoko 'a e ngaahi liliu ki he'ene tu'utu'uni ngāue fakapa'anga' 'o ka fiema'u.

Ki ha toe fakaikiiki, kataki 'o fetu'utaki mai:

Tafa'aki 'Ekonōmika

Telefoni: (676) 24 057; Fax: (676) 24201; 'Imeili: nrbt@reservebank.to